

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 3, 2017
Sayfa: 1535-1552

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[04-05-2017] – [30-07-2017]

Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar

Dilara ONUR
Öğr. Gör. Dr., K.T.Ü. İç Mimarlık Bölümü
Lecturer, Karadeniz Technical Univ. Faculty of Architecture Interior Architecture,
Orcid ID: /0000-0003-3265-6226
dilara.onur@hotmail.com

Tülay ZORLU
Doç.Dr., K.T.Ü. İç Mimarlık Bölümü
Assoc. Prof. Dr, Karadeniz Technical Univ. Faculty of Architecture Interior Architecture,
Orcid ID: 0000-0001-5096-7146
zorlut@hotmail.com

Öz

Yaratıcılık kavramı yüzyıllardır tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde varlığını gösteren bir olgudur. Bu bağlamda yaratıcılık kavramı farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından o disiplinin dinamiklerine bağlı olarak farklı açılardan ele alınmakta ve farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Birçok farklı disiplinin üzerinde teoriler ürettiği; yalın tanımlamalara sığmayan, çok boyutlu bir fenomen olarak yaratıcılık kavramı farklı açılardan ele alınarak sınıflandırılmıştır. Yaratıcılığın tanımlamaları irdelendiğinde araştırmacı ve eğitimcilerin tanımlamalarının, net bir şekilde yaratıcılığın tek bir özelliğine vurgu yapmadığı saptanmaktadır. Bu makale kapsamında, çoğunlukla yenilik ve problem çözme ile özdeşleştirilen yaratıcılığı doğru bir biçimde ortaya koyabilmek için, yaratıcılık kavramına yaratıcı kişi, yaratıcı süreç, yaratıcı ürün açısından yaklaşarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Günümüze kadar yapılmış olan yaratıcılık tanımlamaları bilim dallarına göre ayrılarak irdelenmiş, bu tanımlamaların yaratıcılığın yaratıcı kişi, yaratıcı süreç, yaratıcı ürün özelliklerinden hangisi ya da hangileri ile ilişkili olduğu incelenmiştir. Ayrıca bu ilişkiler çeşitli diyagramlarla özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Kuramsal Yaklaşımlar, Kişi, Süreç, Ürün

Theoretical Approaches towards the Concept of Creativity

Abstract

The concept of creativity is a long issue by now which makes itself felt both in affective and intellectual activities as well as exist in many study and occupational groups. The concept of creativity is treated by various disciplines and thus different definitions of the concept emerged. Within the framework of this article, with the purpose of better defining the concept of creativity which is mostly identified with innovations and problem solving skills, it seems that there is a need to evaluate the concept in terms of various dimensions such as creative person, creative process, and creative product. The definitions of the concept were classified and examined according to disciplines and the extent to which these definitions highlight which particular features of the concept such as creative person, creative process and creative product were investigated. Various diagrams were used to show these relations.

Keywords: Creativity, Theoretical Approaches, Person, Process, Product

1.Giriş

Tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde varlığını gösteren yaratıcılık kavramı yüzyıllardır üzerinde tartışılan bir olgudur. Çok boyutlu bir fenomen olan yaratıcılık kavramı, farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından ilgili disiplinin dinamiklerine bağlı olarak farklı açılardan ele alınarak tanımlanmıştır.

Disiplinlere, ekollere ve yaklaşımlara göre çeşitlilik gösteren yaratıcılık olgusunu kimi teorisyenler zekanın bir yansıması, bilinç dışında gerçekleşen bir süreç, problem çözme kapasitesi, çağrışıma dayalı bir düşünme eylemi gibi farklı ifadelerle tanımlarken (MacKinnon, 1962; Guilford, 1968; Maslow ve diğerleri, 1970; Koberg ve Bagnall, 1974; Getzels,1975; Rouquette,1992; Malaga, 2000; Adams,2001), kimi teorisyenler yaratıcılığı bireysel düşünce biçimi olarak ele alarak yaratıcı kişiliği, bireyin kavrama yeteneğini bilişsel alanda farklılaşan düşünce yapısı ile niceliksel olarak psikometrik yaklaşımlar aracılığıyla incelemektedirler (Mac Kinnon,1962; Guilford, 1967; Torrance, 1974a, b, 1988). Kimi araştırmacılar ise, yaratıcılığı örgütsel veya toplumsal faktörler bazında ele alarak bu faktörlerin yaratıcılığı nasıl etkilediğini incelerken (Argyris ve Schön,1996), kimileri de bireysel yaratıcılık ve zihindeki enformasyon süreci üzerine kurguladıkları araştırmalarını yaratıcılık performanslarını ölçme ve geliştirme amaçlı olarak kullanılan testler ve ölçümler üzerine dayandırmaktadırlar (Thurstone, 1952; Osborn, 1957; Torrance, 1966, 1968, Weiser, 1970).

Bu genel değerlendirmeler temelinde Rouquette (1992) yaratıcılığın, baskı, kişi, işlem ve ürünün birbirleriyle kaynaşmasından oluştuğunu belirtmekte, Stein ve Heinze (1960) ise yaratıcılığı verim, süreç, ölçüm ve kişilik olmak üzere dört farklı açıdan değerlendirmektedir (Yavuzer, 1989). Eysenck (1994) ise yaratıcılığı; bilişsel değişkenler, çevresel değişkenler ve bireysel değişkenler olmak üzere üç ana grupta ele almaktadır. Isaksen ve arkadaşları (1993) ise yaratıcılık olgusunu birey, süreç, atmosfer-ortam-çevre ve ürün olmak üzere 4P (person, process, product, press) başlığı altında tanımlarken; Dacey ve diğerleri (1998) benzer şekilde yaratıcılık konusuyla ilgili yapılan araştırmaları kişilik, bilişsel süreçler, psikoloji, ürün olmak üzere dört farklı boyutta değerlendirerek çalışmalarında psikometrik ölçümlere yer vermektedir.

Yaratıcılık kavramına ilişkin bu bakış açıları irdelendiğinde araştırmacıların yaratıcılığın birçok farklı özelliğine vurgu yaptıkları saptanmıştır. Bu makale kapsamında, literatürde yer alan yaratıcılık tanımlamaları ve sınıflandırmaları yaratıcılığın ele alınış biçimine bağlı olarak yaratıcı kişi, süreç, ürün özelinde irdelenmektedir. Bu bakış açısı ile yaratıcılık kavramını yaratıcı kişinin özellikleriyle ilişkilendiren tanımlamalar “yaratıcılık ve yaratıcı kişi” bağlamında ele alınmıştır. Benzer şekilde, yaratıcılığı yaratıcı sürecin özelliklerine odaklanarak değerlendiren tanımlamalar ise “yaratıcılık ve yaratıcı süreç” ilişkisi kapsamında irdelenmiştir. Yaratıcılığı

doğrudan yaratıcı ürünün özelliklerine dayandırarak ele alan tanımlamalar ise “yaratıcılık ve yaratıcı ürün” bağlamında ele alınmıştır. Bu üç gruba ilişkin tanımlamalar tablolaştırılarak, ortak vurgu yapılan kavram ve özellikler analiz edilmektedir.

2. Yaratıcılık Kavramı

Yaratıcılık ilk olarak felsefenin, ardından psikoloji, sosyal bilimler, güzel sanatlar, eğitim gibi birçok farklı disiplinin üzerinde teoriler ürettiği; tanımlanması güç, çok boyutlu bir fenomen olarak kabul görmektedir. XV. ile XIX. yüzyıllar arasında sığ bir bakış açısı ile yalnızca güzel sanatlar alanına ilişkin bir olgu olarak benimsenen yaratıcılık kavramı, çoğunlukla tanrısal, olağanüstü güçlerle açıklanmaya çalışılarak mistik bir çerçeve içinde değerlendirilmiştir. Günümüzde insanın zihinsel, düşünsel, duyumsal ve bilişsel yapısı hakkında farklı kuramsal ve deneysel çalışmaları destekleyen psikoloji biliminin ortaya koyduğu yeni ve önemli bulgularla, yaratıcılık kavramı çok boyutlu olarak ele alınmaya başlanmış ve yaratıcı düşünceye bakış açısı değişmiştir. Artık farklı disiplinlerde hakkında teoriler üretilen yaratıcılık kavramı interdisipliner bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple birçok araştırmacı kendini kuramsal yaklaşım türlerinden birine kesin çizgilerle bağlı görmemekle birlikte; her disiplin kendi ilgi alanına bağlı olarak yaratıcılık kavramını farklı bakış açılarıyla ele alarak, çeşitli tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapmaktadır (San, 1985; Yavuzer, 1989; Atkinson ve diğerleri, 1996; Simonton, 2000; Adams, 2001).

Sternberg ve Lubart (1999) yaratıcılık alanında yapılan çalışmalarını altı temel kategoride toplamaktadır. Bunlardan ilki yaratıcılığın orijinini mistisizme dayandırarak daha sonraki bilimsel araştırmalara yol açan çalışmalar iken; ikincisi temelinde psikoloji biliminden destek alan bireysel olarak nasıl daha yaratıcı olunabileceğinin yollarını ortaya koymayı hedefleyen pragmatik çalışmalardır. Üçüncü kategori ise yaratıcılığı, temelde teorik ve metodolojik olarak bilimsel psikolojinin temelinden ayırarak ele alan psikodinamik görüş altında ele alan çalışmalardır. Yaratıcılığın kriterleri veya belirleyicileri ile ilgili karşılaşılan problemlerden yola çıkarak, yaratıcılığı testler aracılığıyla değerlendiren çalışmalar dördüncü grupta değerlendirilirken; beşinci grup yaratıcılığı sıradan strüktürler veya süreçlerden, olağandışı bir sonuç elde etme olarak ele alan çalışmalardır. Son grup ise yaratıcılığı çoklu disiplinler yaklaşımlar altında ele alarak, bütün çalışma alanı yerine kısmen yaratıcılıkla ilgili (yaratıcılığın bilişsel süreci, yaratıcı kişilerin bireysel özellikleri gibi) alanı ele alarak ayrıntılı olarak inceleyen çalışmalardır.

3. Yaratıcılık ve Yaratıcı Kişi İlişkisi

Yaratıcılığı kişilik yönüyle ele alan yaratıcılık tanımlamaları; yaratıcılık olgusuna, yaratıcı davranışta güdülenen, yaratıcı bireylerin belirleyici kişilik özelliklerini temel alır ve genellikle insanların yaratıcı yönlerini, bilişsel, eğitimsel, düşünsel (zekâ) kişiliğine odaklanır. Kişiden kişiye farklılık

gösteren bu özellik çok yönlü bir düşünce ürünüdür ve bu konu ile ilgili oldukça kapsamlı bilimsel tespitler geliştirilmiştir (Tablo.1).

Yaratıcılığı kişilik yönü ile ele alan araştırmacıların başında psikoloji, tasarım, eğitim ve sanat alanlarındaki uzmanlar gelmektedir. Bu araştırmacılara örnek olarak Torrance, Lowenfeld, Ausubel, Guilford, Maslow, Adarno, Getzels, Landua verilebilir.

Lowenfeld "Creative and Mental Growth" isimli çalışmasında yaratıcılığı tüm insanların doğuştan sahip olduğu, insanı insan yapan temel bir içgüdü olarak nitelendirmiştir (Lowenfeld, 1947). Tüm insanların sahip olduğu bir yetenek ve düşünme aşamasında kullandıkları doğal bir özellik olan yaratıcılık, öncelikli olarak hayatta kalmak ve hayatımızla ilgili problemlerimizi çözmek amacıyla kullandığımız bir içgüdüdür. Durumlara bağlı olarak az ya da çok ortaya çıkmaya elverişli kişisel potansiyel güç olan yaratıcılık kişiden kişiye farklılık gösterir. (Lowenfeld, 1947; Maslow ve diğerleri, 1970; Rouquette, 1992; Smith ve diğerleri, 1995; Bennis ve Biederman, 1997; İşler ve Bilgin, 2002).

Torrance (1974a; 1974b), Yaratıcı Düşünme Testi el kitabında (Torrance Test of Creative Thinking) yaratıcılığın sorunlara, bozukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma, güçlüğü tanıma, çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da eksikliklere karşı denenceler geliştirme ya da yeniden sınama, daha sonra da sonucu başkalarına iletme olarak tanımlamaktadır. Torrance bu tanımlamada yaratıcılığı, kişiye ait olan sorun çözme becerisi ve yetenekler dizisi olarak nitelendirmiştir.

Torrance (1972) diğer bir yaratıcılık tanımlamasında ise akıcı, esnek ve özgün düşünebilme yetisine sahip kişileri yaratıcı insanlar olarak ifade etmiştir. Ona göre akıcılık belirli bir nesnenin değişik kullanımları sorulduğunda kişinin üretebildiği farklı düşüncelerin sayısını gösterir. Esneklik ise kişinin yaklaşımlar arasında gidip gelebilme yeteneğidir. Tek bir kategoride düşünceler üreten biri, çoklu kaynaklardan yola çıkarak düşünce üreten birine göre daha az esnek olarak algılanacaktır. Kişinin sahip olduğu özgün düşünebilme yetisi ise, bilindik ve alışılmış düşüncelere bağlı kalmamayı, ürettiği düşüncelerdeki yeniliğini gösterir (Runco ve diğerleri, 2010).

Yaratıcı birey, düşünmekten hoşlanır, sorgulayıcı bir tavra sahip olan yaratıcı kişi, problemlere ve mevcut duruma duyarlı olduğundan düşünce üretmek ister, buna ihtiyaç duyar. Sorunlara karşı duyarlıdır (Adams, 2001; Parsıl, 2012). Yaratıcı insanlar problem çözücü oldukları kadar problem bulucudurlar (Mackworth, 1965; Getzels, 1975). Pareto'ya dayanan Young (2008); yaratıcı insanları spekülasyon düşünen insan tipi olarak belirtir. Pareto'ya göre spekülasyon insanın ayırt edici özelliği, kafasının sürekli yeni kombinasyon ihtimalleri ile meşgul olmasıdır.

Bazı araştırmacılar yaratıcı kişilerin ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma; bir önceki deneyimi aşma, bir anlamda ona isyan etme; kurallara karşı gelip, denenmiş şeylere karşı kuşku gösterebilme; alışılmış olana, standart kullanım şekillerine karşı çıkma özelliklerine sahip olduklarını vurgularlar (Adorno ve diğerleri, 1950; Ausubel, 1964; Ayıran, 1984; Schon, 1995; İşler ve Bilgin, 2002). Koberg ve Bagnall (1974) ise yaratıcı kişileri alışkanlık kırıcısı olarak tanımlar. Yaratıcı kişiler marjinaldir. Uçlarda gezinen, risk alan, risk almayı seven, serüvenci düşünen, ayak direyen, bazen toplumun kabul görmediği alışkanlıkları olan, serüvenci bir yapıya sahiptirler. Rutinleşmiş eylemlerden uzak dururlar, özgün ve özgürdürler. Geleneklere uymaz, asi davranışlar sergilerler (Rouquette, 1992; Marquardt ve Revans, 1999; Morris, 2002).

Yaratıcı kişiler, bilinmeyenden, gizemli olandan hoşlanırlar, belirsiz durumlara karşı sabırlıdır. Karmaşık olan şeyleri basit olanlara tercih ederler. Bilme ve merak dürtüsüyle; sorgulayıcı davranırlar (Maddi, 1965; Ausebel ve Robinson, 1969; San, 1985; 1993; Kırıçoğlu, 1991; Şatır ve Şener; 2003).

Yaratıcı kişi sahip olduğu yüksek hayal gücü sayesinde herkesin gördüğü şeyi farklı görüp, onunla ilgili farklı şeyler düşünebilen, yeni fikirler geliştirebilen ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilen kişidir (Barlett ve Davis, 1974; San, 1985; Parsıl, 2012). Yaratıcılıkta kişinin sahip olduğu hayal gücünün varlığı, düşünce üretimini tetikleyerek; önceden birbiriyle ilişkisi olmayan kavram ve görsel unsurlar arasında bağlantılar kurma yeteneğini artırır. Yaratıcı birey; yeni, özgün ve değerli bir şeyler üretmek için veya bir şeyi başka bir şeye transfer etmek için hayal gücünü kullanır (Young, 1985; San, 1985; Adams, 1986). Yaratıcı birey imgelerle düşünebilme, fantezi kurabilme ve imajinasyon yoluyla aklına gelen kavram ve fikirleri zihninde canlandırma yeteneğine sahip kişidir (Guilford, 1968; Torrance, 1974a; San, 1993).

Yaratıcı birey kavramlarda, inançlarda, algılarda ve varsayımlarda esnek olmakla birlikte dışa açıklık ve katılıktan yoksundur (Yavuzer, 1989; Şatır ve Şener, 2003; Marquardt ve Revans, 1999). San'a (1985) göre Borron'un tanımlamalarıyla, yaratıcı kişiler, yaratıcı olmayanlara göre daha çok iletişime açıktırlar. Bir anlamda zaten yaratıcılık iç ve dış dünya ile iletişim, iç ve dış dünya ile sürekli temas halinde olma demektir. Bu görüşün aksine kimi tanımlar yaratıcı insanların insanlar arası ilişkilerle ilgilenmediğini, sosyal toplantılara ilişkilere düşkün olmadığını ve yaratıcı insanlara göre daha içe dönük, bireysel ve bağımsız olduklarını vurgulamaktadır (Blatt ve Stein, 1957; Hall ve Mac Kinnon, 1969; Rouquette, 1992; Storr, 1992; Kin ve Pope, 1999).

Yaratıcı kişilerin yarguları ve değer eğilimleri estetiğe doğru kaymaktadır. Kadınimsı ilgiler diye tanımlanan konularda daha özgür deyimler kullanırken, erkekçe saldırganlıktan yoksundurlar (Blatt ve Stein, 1957; Mac

Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar

Kinnon, 1962). Hargraves, yüksek düzeyde yaratıcı olan bireylerin karşıt cins rollerini daha kolay kabul ettiklerini, yaratıcı erkeklerin daha kadınsı, yaratıcı kadınların ise daha erkeksi ilgiler ortaya koyduğunu belirtmiştir (Yavuzer, 1989).

Tablo. 1. Yaratıcılık ve Kişi İlişisine Değinen Tanımlamalar

Yaratıcılık ve Kişi İlişisine Değinen Tanımlamalar			
Bilim Adamı	Yıl	Yaratıcılık Tanımı	Alan
Lowenfeld	1959	bireylerin değişken miktarlarda sahip oldukları, durumlara bağlı olarak az çok ortaya çıkmaya elverişli bir özellik, kendini göstermek için uygun koşullar gerektiren kişisel potansiyel güç; tüm insanların doğuştan sahip olduğu, insanı insan yapan temel bir içgüdü hayatta kalmak ve hayatımızla ilgili problemlerimizi çözmek amacıyla kullandığımız bir içgüdü	Sanat eğitimi
Guilford	1968	eş ve zıt anlamları birlikte düşünme, ardından verileri akıllıca düzenleme, esnek düşünerek problemi çözme ve bütün bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma yetisi, ıraksak düşünme yeteneği	Psikoloji
Bennis	1973	ortam ve şartlara göre az ya da daha fazla ifade edilen doğal ve genel bir özellik	Edebiyat
Torrance	1974	sorun çözme becerisi ve yetenekler dizisi	Psikoloji Eğitimi
Denel	1999	kısa sürede çok seçenekli çözümler önermek	Tasarım
Preti Miotta	2001	toplumsal faydası olduğu kabul edilen orijinal ve güçlü ürünlerin yaratılması yeteneği	Psikoloji

Tüm bu tanımlamalar ışığında geliştirilebilen bir olgu olan yaratıcı kişilik özelliklerine sahip bireyler, meraklı yapıları ve yüksek hayal güçleri sayesinde eş ve zıt anlamları birlikte kullanabilme özelliğine sahiptirler. Yetersizliklere ve eksikliklere tahammülsüz olan yaratıcı kişiler, eksikliklere ve sorunlara esnek düşünebilme yetenekleri sayesinde kısa sürede problemlere alışılmışın dışında ve çok seçenekli çözümler üretebilme kabiliyetleri yüksektir (Şekil.1).

Şekil.1. Yaratıcılık ve Yaratıcı Kişi İlişkisi

4. Yaratıcılık ve Yaratıcı Süreç İlişkisi

Yaratıcılığı kişilik yönüyle ele alan çalışmaların yanı sıra, kimi çalışmalarda yaratıcılığın süreçle ilişkisine odaklanılır (Tablo.2). Bu ilişki; yaratıcılığın düşünme, muhakeme etme, problem bulma, analiz etme, sentezleme, problem çözme, yenilikçi çözümler üretme, enformasyon işlemi gibi eylemlere dayanan, zihinsel ve bilişsel bir süreç olduğu teması üzerinde durmaktadır.

Yaratıcılığın süreçle ilişkisi üzerine odaklanan teorisyenler genellikle psikoloji ve eğitim alanlarında çalışmış bireylerdir. Bu kişilerin başında Torrance, Guilford, Mednick, MacKinnon, Yavuzer, San, Amabile, Abra gelmektedir.

Yaratıcılık anlık bir durum olmayıp, tartışmalı, eleştirel, çaba gerektiren düşünsel süreç gerektirir (San, 1985; Eisner ve Ecker, 1966; Kırışoğlu, 1991). Yaratıcılık zaman içine yayılan dinamik bir süreç olarak görülebilir (Schon, 1995). Süreç sonuca giden yolda yaratıcı kişinin bedensel ve düşünsel çabalarının tümünü kapsar. Süreç değişkendir. Çoğu kez yapının ortaya çıkışı konusundaki bilinmezliğe karşılık süreç yaratıcı davranışı belirleyen pek çok ipucu verir. Bu nedenle yaratıcı süreç bilinmez değildir ancak yaratıcı süreçte rastlantısal gelişen pek çok durum söz konusudur (Young, 1985; San, 1985; Adams, 2001).

Yaratıcılık sürecinde olası çözümler ve ilişkiler kurularak farklı, yeni bir şeyler ortaya çıkarılmaktadır. Bu süreçte eski durumla ilişkisiz, yeni durumla ilişkili olanın önceden görülmesi ve gizli benzerliklerin keşfedilmesi önemlidir çünkü yaratıcı süreç geçmiş deneyimlere ve mevcut eksikliklere dayanır. Geçmiş deneyimler, önyargılar ve inanışlar, insan ve toplumsal yaşanmışlıklar o anki durumla ilişkilendirilir ve gerçeklik

kavramı yeniden oluşturulur ve dönüştürülür. Bu yaşanmışlıkların yanı sıra, mevcut eksikliklerin keşfi ile kişi bugünü değiştirme arzusu ile geleceğe bakar, bu süreçte kişi değişen gerçeklikle ilişki kurmalıdır (Koestler, 1964; Young, 1985; Schon, 1995; Adams, 2001).

Yaratıcılığı bir sezgi süreci olarak benimsemiş olan Torrance (1966; 1990), bu sezgi sürecinin boşlukları, rahatsız edici ya eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında düşünceler geliştirmek, varsayımlar kurmak, bunları sunmak, sonuçları karşılaştırıp, değiştirmek, yeniden sınamak gibi aşamaları olduğunu vurgular.

Yaratıcılığın bir tür özel problem çözme davranışı olduğunu, kısa sürede çok seçenekli çözümler önerebilme zihinde yeni ve farklı tekrarlar oluşturarak, problemlere yeni ve alışılmadık dışında çözümler üretme yeteneği ile ürüne dönüştürme süreci olduğunu savunan kişilerin yanı sıra (Gagne, 1966; Guilford, 1968; Newell ve Simon, 1972; Gardner, 1994; Schon, 1995; Amabile, 1996; Abra, 1997; Yürekli, 2003) kritik olanın problem bulma olduğunu, problem çözme olmadığını ve yaratıcılığın en zor yönünün çözümü fark etmek olduğunu savunan kişiler de vardır (Benami, 2002).

May (1994) yaratıcı sürecin özellikle ilk safhalarında kararsızlıkların yaşandığından, problemlerin beraberinde kaygı, korku ve coşkuyu eş zamanlı yaşattığından bahseder. Bu süreçte insanın bilinçli olarak düşündükleri ve bildikleri gerçekler ile yeni oluşan kavrayış arasında dinamik bir mücadele olduğunu ifade etmektedir. Yaratıcı süreç konusuyla ilgili çalışan araştırmacılar tarafından yaratıcı süreç farklı evrelere ayrılmıştır.

Bazı araştırmacılar yaratma sürecini beş evrede ele almaktadırlar (Goeltsch ve Davis, 1997; Malaga, 2000; Lee ve diğerleri, 2002). Birinci aşama, sorunu tanımlama, fırsatları belirleme ve açık ve belirgin olarak neyi çözeceğimizi tanımlama aşamasıdır. İkinci aşama, konuya ilişkin perspektif edinmek için ve konunun detaylarını öğrenebilmek için gerçekleştirilen bilgi toplama aşamasıdır. Üçüncü aşama, fikir üretme aşamasıdır. Dördüncü aşama ise fikri geliştirme ve değiştirme aşamasıdır. Bu aşamada, ürün yapılmakta veya problemin çözümü bulunmaktadır. Son aşama ise, buluşun uygulanabilirliğinin tartışıldığı ve buluşun uygulandığı aşamadır.

Wallas (1926) yaratıcılığı problem çözme süreci olarak kabul edenler arasındadır. Bu düşünce sürecini, yaratıcı süreç, hazırlık, tasarım/kuluçka, düşüncenin geliştirilmesi, aydınlanması, gerçeklik denetimi evrelerine ayırmıştır. Bu evreler her zaman aynı sırayı izlememektedir. Hazırlık evresinde yeni bilgiler toplanmakta ve karşılaşılan problem tanımlanmaya çalışılmaktadır. Kuluçka evresinde, eski bilgilerin yenileriyle etkileşimi ve kaynaşması sonucu bir takım zihinsel süreçler meydana gelmektedir. Aydınlanma evresinde, yaratıcı birey problemin çözümünü birdenbire kavramakta; düşünsel boyutta buluşu oluşturmaktadır. Son evre olan gerçekleştirme evresinde, önceki evrelerde elde edilen düşüncenin geçerliliği

test edilmekte ve yaratıcı ürün ortaya çıkarılmaktadır. Bu durumda tam bir yaratıcılıktan bahsedebilmek için yukarıda belirtilen tüm evrelerin tamamlanması gerekmektedir.

Ludwig (1989), yaratıcılığın ilk aşamasının hazırlık süreci olduğunu söylemektedir. Bu dönem, problemin tanımlandığı, eldeki olanakların ve konu hakkında neler yapılabileceğinin üzerinde durulan evredir ve bu dönemde problem formüle edilir. Daha sonra problem bir kenara koyulur ve kuluçka dönemi başlar. Genelde bu dönemde, kişiler başka bir işle meşgulken bilinçdışında fikirler oluşmaya başlar. Daha sonra keşfetme, aydınlanma meydana gelir. Son aşamada, eldeki veriler değerlendirilir ve fikirler bilimsel, estetik veya sosyal standartlara göre test edilir ve birleştirilir. Bu aşamada alışılmadık benzerlikler saptanmaya çalışılır ve sahip olunan fikirler arasında daha önce farkına varılmamış ilişkiler kurularak yeni bir bütün oluşturacak biçimde birleştirilir. Foster ve diğerlerine (2005) göre bu süreç, problemin diğer problemlerle olan benzerliklerinin veya farklılıklarının sorgulandığı, yaygın kuralların, yöntemlerin yıkıldığı, farklı metotların denendiği, risk alarak daha önce getirilmemiş şeyleri bir araya getirildiği aşamadır. En sonunda ise ana düşüncenin ortaya çıktığı patlama aşaması yaşanır. Artık doğan fikir pratikteki kullanımları için geliştirilerek son şeklini alır.

Tablo 2: Yaratıcılık ve Süreç İlişisine Değinen Tanımlamalar

Yaratıcılık ve Süreç İlişisine Değinen Tanımlamalar			
Bilim Adamı	Yıl	Yaratıcılık Tanımı	Alan
Le Corbusier	1920	<i>sabırlı bir araştırma</i>	Mimarlık
Mednick	1962	belirli bir işe yarayan ya da belirli koşulları yerine getiren bazı çağrışım öğelerini birbirine yaklaştırarak <i>yeni bileşimler oluşturma</i>	Psikoloji
Torrance	1968	<i>artistik, mekanik, teorik şekillerde oluşabilecek bir eylem</i>	Psikoloji
Guilford	1968	<i>esneklik ve özgünlük içeren bir süreç</i>	Psikoloji
Simon, Newell	1972	<i>bir tür özel problem çözme davranışı</i>	Psikoloji
Koberg, Bagnall	1974	<i>duygularımız ve bilginin bileşimi, duyduklarımız ile bildiklerimiz arasında bir gidip gelme süreci</i>	Tasarım
Yavuzer	1989	<i>yeniden tanımlama, düzenleme, çözümleme ve sentez</i>	Eğitim

Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar

Benami	2002	<i>problem bulma ve çözümü fark etmek, tam olarak tanımlanmamış bir alanda gerekli problemlerin bulunması, problemlere bilişsel mekanizmalardan faydalanılarak çözüm bulunması</i>	Bioteknoloji
--------	------	--	--------------

Yaratıcılığın süreç ile ilişkisine değinen yaratıcılık tanımlamaları irdelendiğinde, dinamik ve değışken bir süreç olan yaratıcılık çeşitli çağrışımlar aracılığı ile çözümlene ve sentez yaparak ortaya çıkarma aşamasıdır. Esneklik ve özgünlük içeren yaratıcılık süreci, yeniden tanımlamalar ve düzenlemeler yapılmasına olanak verdiğiinden bir farkındalık aşamasıdır denilebilir (Şekil.2).

Şekil. 2. Yaratıcılık Tanımlamalarının Yaratıcılık ve Yaratıcı Süreç İlişkisi Analizi

5. Yaratıcılık ve Yaratıcı Ürün İlişkisi

Yaratıcılığın kişi ve süreç ile ilişkisine değinen çalışmalardan farklı olarak, yaratıcılığın ürün ile ilişkisine odaklanan çalışmalar da mevcuttur (Tablo.3). Bu tip yaratıcılık tanımlamalarında, yeni, orijinal ürüne/fikre yoğunlaşmış olup, yoktan var etme esastır. Bu tanımlamalar ortaya konan yeni ürünün yenilikçi, özgün, alışılmamış, yararcı yapısıyla ilgilenmekte, yaratıcılığın özgün nesnelere üretme yeteneği olduğunu vurgulamaktadır.

Webster sözlüğü yaratıcılığı; yapma, varlığı ortaya çıkarma süreci olarak tanımlamaktadır (May, 1994). Yaratıcılık kişinin bir problem karşısında problemin çözümüne yönelik yeni bir ürün ortaya koyması; yeni bir şeyler üretmesi, yenilikçi, yararcı ve orijinal bir sonuç ortaya koyması şeklinde yorumlanır (Torrance, 1968; Takala, 1993). Bazı araştırmacılar tanımlamalarında yeni ürünün ortaya çıkarılmasında, var olan öğelerin yeniden yorumlanmasından yararlandığını altını çizmektedirler. Yaratıcı ürün önceleri elde olan materyal ve bilginin tekrar bütünleşmesinden doğar. Yaratıcı ürün, gerçeklik dediğimiz bütünün parçalarının yeni bir biçimde

düzenlenmesi ve ortaya konulmasıdır. Bir işin yeniliği de öncekilerden sapma derecesine bağlıdır (San, 1985; Yavuzer, 1989). Bazı araştırmacılar ise yeni ürünün ortaya çıkarılmasında, daha önce hiç biraraya gelmemiş fikir, kavram ya da nesnelerin birlikteliğinin yaratıcı sonuçlar doğurduğunun altını çizerek yaratıcılığın, birleşimi oluşturan üçüncü bir kavram ya da nesneye dönüştürme becerisi olduğunu belirtmişlerdir (Koestler, 1964). Read (1958) ise yaratıcı ürünün her iki yaklaşımla da ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Ona göre, yaratıcılık, önceden biçimi olmayan bir şeyin varlık kazanması ve yoktan var edilmesidir. Diğer yaklaşımda ise Read yaratıcılığı genellikle var olanın yeni biçimde kullanımı, yeni baştan uyarlanması olarak ifade etmektedir.

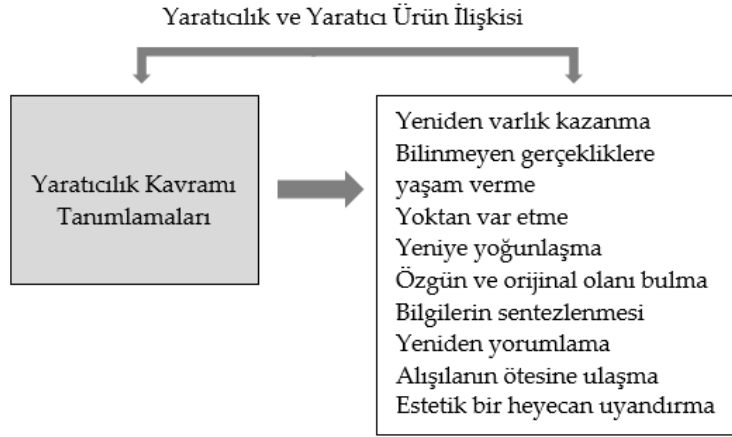
Bruner, yaratıcı ürünün en önemli özelliğinin şaşırtıcı olmak olduğunu iddia eder (Bruner, 1976). Yaratıcı ürün, gözlemcilerde alışılmışın dışında olduğu için şaşırma; işlevine uygun olduğu için tatmin, bilinen sınırları kırdığı için heyecan ve zihinsel-duygusal anlam taşıdığı için ise tat-zevk alma gibi bir takım etkiler yaratır (Jackson ve Messick, 1965; Amabile, 1996). Preti ve Miotta (1997) ise yaratıcı ürünün faydalı olması gerektiğine değinir ve tanımlamalarında yaratıcılığı, toplumsal faydası olduğu kabul edilen orijinal ve güçlü ürünlerin yaratılması yeteneği olarak ele alır.

Tablo.3. Yaratıcılık ve Ürün İlişkisine Değinen Tanımlamalar

Yaratıcılık ve ürün ilişkisine değinen tanımlamalar			
Bilim Adamı	Yıl	Yaratıcılık Tanımı	Alan
Read	1958	önceden biçimi ve hiçbir yüzü olmayan <i>bir şeyin varlık kazanması, yoktan var etme olabileceği gibi, var olan malzemenin yeni biçimde kullanımı, yeni baştan uyarlanması</i>	Eğitim
Ausubel	1964	daha önce yapılmayanı yapmak	Eğitim
Torrance	1968	kişinin bir problem karşısında <i>problemin çözümünde yeni bir ürün ortaya koyması</i>	Psikoloji
Takala	1993	birşeyler üretmek ve <i>yeni bir sonuç ortaya koymak</i>	Tasarım
San	1993	bilinen şeylerden <i>yepyeni bir şey çıkarmak, yeni özgün bileşime varmak, bir takım sorunlara yeni çözüm yolları bulmak</i>	Güzel sanatlar
Feldman	1994	her alanda ve her konuda ihtiyaç duyulan; dünyayı <i>daha sorunsuz, daha yaşanabilir, daha az sıkıcı ve keyifli hale getirmeye çalışan bir yaklaşım</i>	Psikoloji
Abra	1997	zihinde <i>yeni ve farklı tekrarlar oluşturarak ürüne dönüştürme</i>	Psikoloji

Yaratıcı ürün ile ilişkili yaratıcılık tanımlamaları, yaratıcılığın yeni ile ilişkisine dikkat çeker. Yeniden varlık kazanan, yeniden yorumlanan yaratıcı ürün bilgilerin sentezlenmesi yolu ile bizleri alışılanın ötesine ulaştırır. Özgün ve orijinal olan ürüne ulaşabilmek için yeniye yoğunlaşarak bilinmeyen gerçekliklere yaşam verilmelidir. Bu yaratıcı ürün onu algılayabilme yeteneğinde olanlarda estetik bir heyecan uyandırmalıdır (Şekil.3).

Şekil. 3. Yaratıcılık ve Yaratıcı Ürün İlişkisi

Bütün bu sınıflamalardan farklı olarak literatürdeki tanımlamalar incelendiğinde yaratıcılığın süreçle, kişiyle ve nesne ile ilişkisine vurgu yapan söylemlerin yanı sıra yaratıcılık kavramının süreç, kişi ve ürün kavramlarının etkileşimi sonucunda ortaya çıktığını savunan teorisyenler de vardır (Tablo.4).

6. Yaratıcılık Kavramı ve Yaratıcı Süreç-Kişi-Ürün Etkileşimi

Yaratıcılık olgusu yaratıcı kişi, yaratıcı süreç ve yaratıcı ürünün dinamik yapısı sonucu ortaya çıkan bir güçtür. Yaratıcı süreçte problemin farklı boyutlarda düşünülmesi ve irdelenmesi aracılığıyla farklı sentezler yapılması bireyi yaratıcı ürüne götürmektedir. Araştıran, sorgulayan kişi, değişen ve gelişen süreç ve beraberinde oluşan ürün; entelektüel birikim ve deneyimlerle zenginleşir

Tablo. 4. Yaratıcı Süreç, Kişi ve Ürün Etkileşimini Vurgulayan Yaratıcılık Tanımlamaları

Bilim Adamı	Yıl	Yaratıcılık Tanımı	Alan
Torrance	1966	sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksiklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı <i>duyarlı olmak</i> , güçlüğü tanımlayarak <i>çözüm aramak ve kestirimde bulunmak</i> , problemleri veya bilgedeki boşlukları <i>hissetmek, düşünce veya hipotezler oluşturmak</i>	Psikoloji
Erika	1974	<i>daha önce kurulmamış ilişkiler arasında ilintiler kurabilme</i> , yeni bir düşünüş şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni, özgün düşünceler, yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi	-
Amabile	1991	sonuçtaki ürüne gidişte, geçilmesi gereken yolların fark edilmesindeki <i>ince zeka, manevra kabiliyeti</i>	Psikoloji
May	1994	<i>yapma ortaya çıkarma süreci</i> ; bilinç artışı, varlığın ifadesi, oluşun zorunlu bir devamı, <i>biçim için duyulan tutkunun dışavurumu</i> , uyum ve bütünleşmeyi doğuracak olan <i>yeni varlık türlerinin varoluşa getirilme mücadelesi</i>	Psikoloji
Higgins ve Morgan	2000	yeni değer yaratacak, <i>özgün bir yolla bilginin yeniden üretilmesi becerisi</i>	Tasarım
Albrechts	2005	problemleri ve durumları <i>yeni ve farklı bir yolla görebilme</i> ve bu durumlar karşısında <i>özgün, yeni gelecek kurgulayabilme becerisi</i>	-
Landau	1978, 1985	<i>daha önce kurulmamış ilişkiler arasında ilişkileri kurabilme</i> , yeni bir düşünüş şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, <i>yeni fikirler ve yeni ürünler ortaya koyabilme becerisi</i>	Psikoloji

7. Sonuç

Tüm bu incelemeler sonucunda yaratıcılık, ortam ve şartlara göre daha az ya da daha fazla ifade edilen, bütün insanların sahip olduğu, düşünme aşamasında kullanılan, duyular, duygular, farkındalıklar, düşünsel ve zihinsel yetilerin ilişkisel bütünlüğü ile ortaya çıkan doğal bir yetidir.

Yaratıcılık, yaratıcı kişi, süreç ve ürün etkileşimi ile beslenen bir olgudur. Bu üç farklı grupta yer alan tanımlamalarının her biri yaratıcılığın farklı yönlerini ve dinamiklerini ortaya koyar.

Yaratıcı kişilik özellikleri ile ilişkili olan yaratıcılık tanımlamaları incelendiğinde, yaratıcılığın doğuştan gelen, geliştirilebilen bir olgu olduğuna dikkat çekilmektedir. Yaratıcılığa duyarlılık ve çözüm arayışları sonucunda ulaşılabildiğine; yeniyi yakalamak adına kurulacak tüm ilişkilerin varlığı ile ortaya çıkabileceğine vurgu yapılmaktadır. Yaratıcı

kişiler; yüksek hayal güçleri ve özgün fikir üretebilme yetenekleri olan; ilişkilendirme becerileri ile orijinal ve esnek düşünebilen, akıcı fikirler üretebilen, yeniliklere ve değişimlere açık bireylerdir. Alışılmış olanı reddeden yaratıcı kişi, devamlı yeni olanı aramaktadır. Yaratıcı kişi etrafındaki yetersizliklere, eksikliklere tahammülsüzdür. Kişi doğuştan gelen yaratıcı gücü, meraklı yapısı ve ırsak düşünme yeteneği ile birlikte sorunlara ve eksikliklere karşı çözümler arar. Bu yetenek yaratıcı kişiyi yeni, farklı, özgün ve orijinal olana ulaştırır.

Yaratıcı süreçte, çeşitli çözümlere ulaşabilmek için farklı ilişkiler kurularak yeni bir şeyler ortaya çıkarılmak amaçlanmaktadır. Yaratıcı süreçle ilgili olan tüm yaratıcılık tanımlamalarında ortak olan, var olan eksikliklerin saptanıp, üzerinde çalışılacak problemin tespitinin yapılması ve tanımlanması, o probleme yönelik çeşitli ilişkilerin kurularak, çözüm çabalarının araştırılması ve buna ilişkin hipotezlerin kurulmasıdır. Bu sürecin sonunda önerilen çözüm yollarından birinin denenmesi ve çözümün ortaya konulması gerekmektedir. Yaratıcı süreç, dinamik, değişken bir fikir/ürün üretme ve farkındalık sağlama aşamasıdır. Bu süreçte kişinin keşif, değiştirme ve yenilik arzusu eski durumla ilişkisiz, yeni durumla ilişkili olanın önceden görülmesi ve gizli benzerliklerin keşfedilmesi önemlidir.

Yaratıcı ürün, bilinen gerçekliklerin yeniden varlık kazanması iken, bilinmeyen gerçekliklerin ortaya çıkmasıdır. Yaratıcı ürün ile ilişkili yaratıcılık tanımlamalarında, yaratıcılığın yeni ve orijinal olan fikre yoğunlaşmış olduğuna ve yaratıcı üründe yoktan var etmenin esas olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu tanımlamalar ortaya konan yeni ürünün yenilikçi, özgün, alışılmamış yapısıyla ilgilenildiğini göstermekte, yaratıcılığın özgün nesnelere üretme yeteneği olduğunu vurgulamaktadır. Yaratıcı ürün var olan bilgilerin sentezlenmesi ve yeniden özgün bir yolla yorumlanması ile yararcı ve orijinal olanı ortaya çıkarmaktadır. Bu bakış açıları ile yaratıcılık alışılanın ötesinde yeni bir gerçekliğe yaşam vermektir. Onu algılayabilme yeteneğinde olanlarda estetik bir heyecan uyandırmaktır.

Kaynakça

Abra, Jock. *The motives for creative work: An inquiry with speculations about sports and religion*. Hampton Pr, 1997.

Adams, James. L., *The Care and Feeding of Ideas: A Guide to Encouraging Creativity*, Stanford Alumni Association, 1986.

Adams, James. L., *Conceptual Blockbusting: A Guide to Better Ideas*, Addison-Wesley Publishing Company Inc., Reading, Ma, USA, 2001.

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. , Sanford, R. N., *The Authoritarian Personality*, 1950.

- Argyris, Chris, and Donald A. Schön. "Organisational learning II: Theory, method and practice." *Reading: Addison-Wesley* (1996)..
- Amabile, Teresa M. "Creativity in Context. Boulder, Colorado." (1996).
- Atkinson, R., L., Atkinson, R.C., Smith, E. E, Bem, D.J., Nolen-Hoeksema, *Psikolojiye Giriş*, Arkadaş Yayınları,1996.
- Ausubel, David P. "Some psychological and educational limitations of learning by discovery." *The arithmetic teacher* 11.5 (1964): 290-302.
- Ausubel, David Paul, Floyd G. Robinson. *School learning: An introduction to educational psychology*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969.
- Ayıran, Nezih. *Mimari tasarlama sürecine ve yapma çevrenin insan ve toplum üzerindeki etkilerine yaratıcılık bakış açısından bir yaklaşım*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Diss. İTÜ, 1984.
- Bartlett, Maurine M., and Gary A. Davis. "Do the Wallach and Kogan tests predict real creative behavior?." *Perceptual and Motor Skills* (1974).
- Benami, Oren. "Cognitive approach to creative conceptual design." *Unpublished doctoral dissertation, University of Southern California* (2002)..
- Bennis, Warren, and Patricia Ward Biederman. *Organizing Genius: The Secrets of Creative Collaboration*, Cambridge, Ma: Perseus, Basic Books, 2007.
- Blatt, Sidney J., and Morris I. Stein. "Some personality, value, and cognitive characteristics of the creative person." *American Psychologist*. Vol. 12. No. 4. 750 First St Ne, Washington, Dc 20002-4242: Amer Psychological Assoc, 1957.
- Bruner, Jerome. "Surprise, craft and creativity." *J. Bruner, A. Jolly, & K. Sylva, Play: It's role in development and evolution* (1976): 641-642.
- Dacey, John S., Kathleen Lennon, and Lisa B. Fiore. *Understanding creativity: The interplay of biological, psychological, and social factors*. Jossey-Bass Inc Pub, 1998.
- Eisner, Elliot W., David W. Ecker. *Readings in art education*. Blaisdell Pub. Co., 1966.
- Eysenck, Hans J. *The measurement of creativity*. The MIT Press, 1994.
- Gagne, Robert M. "Human problem solving: Internal and external events." *Problem solving: research, method and theory*. New York: Wiley (1966): 128-148.
- Gardner, Howard. "The creators' patterns." *Dimensions of creativity* (1994): 143-158.
- Getzels, J. W., "Creativity: Prospects and Issues", *Perspectives In Creativity*, 975: 326-344

- Goeltsch, D. L., and S. B. Davis. "Quality Management: Introduction to TQM, Processing and Services." (1997).
- Guilford, Joy Paul. "The nature of human intelligence.", London: Mc Graw-Hill, (1967).
- Guilford, Joy Paul. *Intelligence, creativity, and their educational implications*. San Diego: RR Knapp, 1968.
- Hall, Wallace B., and Donald W. MacKinnin. "Personality inventory correlates of creativity among architects." *Journal of Applied Psychology* 53.4 (1969): 322.
- Isaksen, Scott G., Gerad J. Puccio, and Donald J. Treffinger. "An ecological approach to creativity research: Profiling for creative problem solving." *Journal of Creative Behavior* 27 (1993): 149-149.
- İşler, Ahmet Şinasi, Bilgin, Asude, "Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Adaylarının Yaratıcılık Hakkındaki Düşünceleri", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 2002: 133-152.
- Jackson, Philip W., and Samuel Messick. "The person, the product, and the response: Conceptual problems in the assessment of creativity." *Journal of personality* 33.3 (1965): 309-329..
- Kin, Brenda J. ve Pope, Brian, "Creativity as A Factor In Psychological Assessment and Healthy Psychological Functioning", *Journal Of Personality Assessment*, 72, 2, 1999: 200-207.
- Kırıçoğlu, Olcay Tekin, *Sanatta Eğitim, Görmek, Anlamak, Yaratmak*, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara, 1991.
- Koestler, Arthur, *The Act of Creation*, 1964.
- Koberg, Don, and Jim Bagnall. "The Universal Traveler, A Soft-Systems Guide to: Creativity, Problem Solving, and the Process of Reaching Goals.[Revised Edition.]" (1974).
- Lee, Jong Eun, Day, Jeanne.D., Meara, Naomi.M., Maxwell, Scott "Discrimination of Social Knowledge and its Flexible Application from Creativity: A Multitrait–Multimethod Approach", *Personality and Individual Differences*, 32, 2002: 913–928.
- Lowenfeld, Viktor, *Creative and Mental Growth*, New York: Macmillan, 1947.
- Ludwig, Arnold M., "Reflections on Creativity and Madness", *American Journal Of Psychotherapy*, 1989.
- MacKinnon, Donald W. "The Nature and Nurture of Creative Talent", *American Psychologist*, 17, 7, 1962: 484.
- Mackworth, Norman H., "Originality", *American Psychologist*, 20, 1, 1965: 51.

- Maddi, Salvatore R., "Motivational Aspects of Creativity", *Journal of Personality*, 33,3, 1965: 330-347.
- Malaga, Ross A. "The effect of stimulus modes and associative distance in individual creativity support systems", *Decision Support Systems*, 29(2), 2000: 25-141.
- Maslow, Abraham H., Robert Frager & Ruth Cox, *Motivation and personality* (Vol. 2, pp. 1887-1904). J. Fadiman, & C. McReynolds (Eds.). New York: Harper & Row, 1970.
- Marquardt, Michael J., Revans, Reg W. "Action learning in action: transforming problems and people for world-class organisational learning (Palo Alto, CA, Davies-Black)." (1999).
- May, Rollo., *Yaratma Cesareti*, (1994). Metis Yayınları. İstanbul-1998.
- Morris, Charles, G. "Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye giriş), (Çeviri. Ayışık HB, Sayıl M)." *Türk Psikologlar Derneği Yayınları* 23 (2002): 396.
- Newell, Allen, and Herbert Alexander Simon, *Human problem solving*. Vol. 104. No. 9. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1972.
- Osborn, Alex F. "Applied imagination, principles and procedures of creative thinking." (1957).
- Parsıl, Ümit., *Sanatta Yaratıcılık*, An Kitap, Yayın No:4, Haziran, 2012.
- Preti, Antonio, and Paola Miotto. "Creativity, Evolution and Mental Illnesses." *Journal of Memetics-Evolutionary Models of Information Transmission* 1 (1997).
- Read, H. E., *Education Through Art*, 1958.
- Rouquette, Michel-Louis. "Yaratıcılık. çev: Işın Gürbüz." *İstanbul: İletişim Yayınları* (1992).
- Runco, Mark A., et al. "Torrance tests of creative thinking as predictors of personal and public achievement: A fifty-year follow-up." *Creativity Research Journal* 22.4 (2010): 361-368.
- San, İnci. *Sanat ve eğitim: yaratıcılık-sanat sorunları, kuramları ve eleştirisi-eğitimle ilişkiler*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1985.
- San, İnci. "Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama." *TED Yaratıcılık ve Eğitim TED Yayınları. Eğitim Dizisi* 17 (1993).
- Schon, Donald A. "Educating the Reflective Legal Practitioner." *Clinical L. Rev.* 2 (1995): 231.
- Simonton, Dean Keith. "Creativity: Cognitive, personal, developmental, and social aspects." *American psychologist* 55.1 (2000): 151.
- Smith, Steven M., Thomas B. Ward, and Ronald A. Finke. *The creative cognition approach*. MIT Press, 1995.

- Sternberg, Robert J., and Todd I. Lubart. "The concept of creativity: Prospects and paradigms." *Handbook of creativity* 1 (1999): 3-15.
- Storr, Anthony, İpek Babacan. *Yaratma dürtüsü*. Yayınevi Yayıncılık, 1992.
- Şatır, S., Şener, E., "Designig In Mind: Creavity", *Third International Conference on Engineering and Computer Education*, March, San Paulo, Brazil, 2003.
- Takala, Tapio. "A neuropsychologically based approach to creativity." *Modeling creativity and knowledge based creative design* (1993): 91-108.
- Thurstone, Louis L. "Creative talent." *Applications of psychology* (1952): 18-37.
- Torrance, E. P., *The Torrance Tests of Creative Thinking-Norms-Technical Manual Research Edition-Verbal Tests, Forms a And B-Figural Tests, Forms A and B*. Princeton Nj: Personnel Press, 1966.
- Torrance, Ellis Paul. *Torrance tests of creative thinking*. Personnel Press, Incorporated, 1968.
- Torrance, Ellis Paul. "Predictive validity of the Torrance tests of creative thinking." *The Journal of Creative Behavior* 6.4 (1972): 236-262.
- Torrance, Ellis Paul, *Norms-Technical Manual Torrance Tests of Creative Thinking*. USA: Scholastic Testing Service, 1974a.
- Torrance, Ellis Paul., *Torrance Test of Creavite Thinking, Personal/Press/Ginn*, Princeton, Nj, 1974b.
- Torrance, Ellis Paul. "The nature of creativity as manifest in its testing." *The nature of creativity* (1988): 43-75.
- Torrance, Ellis Paul. *Torrance Tests of creative thinking. Figural forms A and B: directions manual*. Scholastic Testing Service, 1990.
- Yavuz, Yavuzer, Halide. "Yaratıcılık", Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, (1989).
- Young, John G. "What is creativity?." *The journal of creative behavior* 19.2 (1985): 77-87.
- Young, J.W., *İyi Fikir Bulma Tekniği*, Mediacat Kitapları, 2. Baskı, 2008: 23.
- Yürekli, İpek. *Mimari tasarım eğitiminde oyun*. Diss., Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.
- Wallas, G., *The Art of Thought*, 1926.
- Weiser, J. C. (1970). Personality variables associated with creativity in prospective female teachers. *The Journal of Humanistic Counseling*, 8(3), 77-84.

